

Vikinger. Man kan lugte den svedige mandehørm ud gennem skærmen, når King Canute svinger sin blodige økse. Men hvad skal moderne mennesker med disse voldsforherligende rockerkonger?

Nordens vilde

[LYT TIL ARTIKLEN](#)

TINE EIBY

»D e kan da bare *ro* hjem eller bruge et sejl!«

Sådan lød en spontan kommentar på havnen i Narvik, da det for nylig kom frem, at den russiske oligark Vladimir Strzhalkovsky er strandet dér med sin luksusyacht. Ingen i den nordnorske havneby vil sælge den tidligere KGB-officer og hans mandskab brændstof.

Det var indbegrebet af en vikingekommentar, og det var nok ikke tilfældigt, at den faldt i en kultur med dybe norrøne rødder. Et land, hvorfra eventyrlystne krigere og handelsfolk i århundreder drog i viking og indtog verdenshavene ved kombineret muskel- og vindkraft.

Selvom det snart er 1.000 år siden, at den historiske periode, vi kalder vikingetiden (800-1050), klingede af, vimler det med vikinger for tiden. I Skandinavien, USA og så langt sydpå som i Latinamerika.



Illustration: Rasmus Meisler

Vi dyrker vikinger på udstillinger og i streamingtjenesternes dramaserier, i musikkens verden, mest i metalgenren, og i bøgernes – både som fakta og fiktion.

Også de unge har stærke oplevelser med vikingefetichismen for tiden, når de spiller *Valheim*. Det foregår ganske vist hjemme foran skærmen, for det er et videospil. Men det gælder intet mindre end overlevelsen bag vikingeborgens palisader – omgivet af vild natur og mørke, troldefyldte skove. Der skal sankes brænde til ildstederne og fældes træ til at befæste vikingeborgen med. Og så er der intet som at finde bronze, der kan støbes om til den gryde med råvildt og urter, der gerne skal simre over ilden.

Optagetheden af vikinger og vikingetiden er som bølger, der skyller ind over os. De bliver ved og ved, og bedst, som man skulle tro, at fascinationen endelig var skyllet over bord, vender den tilbage, blot med endnu større kraft. Hvor »viking« en overgang blev betragtet som en slags nationalistisk fyord, er det i dag snarere ladet med positive konnotationer.

Selv Ukraines præsident, Volodymyr Zelenskyj, har grebet til vikingemetaforen. Ukrainske soldater »kæmper som vikinger på slagmarken«, har han blandt andet skrevet i et tweet til den danske udenrigsminister og henviser til vores fælles, stolte vikingearv.

ENGANG VAR VI vant til tarvelige turistboder, der solgte alskens paraferalia med vikingemotiv. Nu er vikingetiden og dens vilde fortællinger blevet genstand for anderledes seriøse investeringer. Til april kommer endnu en storfilm om vikinger, *The Northman*. Et Hamlet-drama hensat til vikingetiden og med den islandske natur som kulisse. Filmskaberen Robert Eggers har skrevet den sammen med den islandske forfatter Sjón, der ellers er kendt for i sine bøger at lægge afstand til folk, der dyrker den ariske fortid. Det bliver spændende at se, hvad han får ud af det, tilsat berømteder som Nicole Kidman, Alexander Skarsgård, Bjørk og Claes Bang.

De skandinaviske hovedstæder kæmper om at være metropolen med *den* største og nyeste satsning på vikinger inden for museumsverdenen. Stockholms Historiska Museet praler af at have den største vikingeutstilling, dog i skarp konkurrence med Københavns nyeste om blandt andre vikingehøvdingen Bjørn Jernside og hans togt til Middelhavet. For nylig slog Moesgaard Museum ved Aarhus dørene op for en udstilling om Rusvikingerne, som drog ad floderne mod øst, blandt andet til Kyiv. Men måske har Oslo i mellemtiden agterudsejlet dem alle med et nyt interaktivt vikingecenter, The Viking Planet.

For dem, der vil se klassisk, blodigt vikingedrama, har Netflix blændet op for *Vikings: Valhalla*. En stjernespækket efterfølger til den oprindelige serie på den amerikanske tv-kanal History. I denne omgang er vi rykket 100 år længere frem i historien til de store dramaer op til vikingetidens afslutning. I en af første sæsons mest markante scener indbyder Knud den Store til gilde efter sejren over den unge kong Edmund af England. Der bliver delt guld og gaver og store ord ud til nogle af hovedpersonerne. Det ser næsten civiliseret ud, men der skal også ryge et hoved, selvfølgelig skal der det, og Knud står selv for det. Det bliver *ikke* den unge drengeskonges hoved – om end han ikke skal vide sig for sikker.

Efter den dramatiske halshugning midt under festlighederne hænger Knud den Store sin blodige økse på ryglænet af den unge Edmunds stol. Så er det tid til at spise, råber Knud, der i mellemtiden er blevet udråbt til den første vikingekonge af England, King Canute.

Når man lige har sunket spytet efter det barbariske sceneri, spørger man sig selv, hvad vi moderne mennesker dog skal med alle disse billeder på brutale, blodstænkte mænd? Man kan næsten lugte den svedige mandehørm ud gennem skærmen og trykker sig uvilkårligt i sofaen.

Hvad siger det os i dag? Vi lever – ikke mindst i Skandinavien – med en stærk identitet, baseret på velfærdsstater, på lighedsideal, homogenitet og bløde familieværdier. Så hvorfor spejle os i disse selvudråbte, voldsforherligende rockerkonger?

DER FINDES ET svensk-norsk forskningsprojekt, der lanceres under engelsk titel: »Back to Blood – Pursuing a Future from the Norse Past«. Her søges lige netop svar på, hvorfor vikingerne bliver stadig mere populære blandt moderne mennesker.

»Det er meget let at spejle sig selv i vikingetiden,« siger Fredrik Gregorius, religionsforsker ved Linköping Universitet og en af hovedkræfterne bag projektet.

Som noget centralt peger han på, at vikingerne repræsenterer »den sidste store hedenske kultur«, før kristendommen tog over med alt sit tankevæsen og sine abstraktioner. Hvor kristendommen og den efterfølgende industrialisering adskilte os fra natur og miljø, kommer vikingerne som en slags oprindelige folk til at udgøre en opposition, mener han. De betragter sig som ét med naturen, de dyrker den, og deres guder blev betragtet som værende i verden.

»Jeg vil ikke gå så langt som til at kalde vikingerne for 'ædle vilde', men betegne dem som folk, der havde en mere holistisk tilgang til naturen og deres omverden, end vi har,« siger Gregorius.

Der findes ikke mange skriftlige kilder om vikingerne. Vi læner os dels op ad de engelske munkes beskrivelser – altså ofrene for skandinavernes plyndringer – dels de islandske sagaer fra Middelalderen.

Kombineret med billedet af en hedensk kultur, der spiller rollen som *the last frontier* mod kristningen af Skandinavien, kommer vikingerne let til at fremstå i et romantisk skær.

»Det gør det muligt for os at tilskrive dem en masse af det, vi går og ønsker os,« tilføjer Fredrik Gregorius.

I moderne fiktion om vikinger bliver de for eksempel fremstillet som protodemokrater, altså som tidlige demokrater, fordi de opererede med forsamlinger af bønder, der mødtes på tinge. Og lige så vel som vikinger traditionelt fremstilles som indbegrebet af maskuline krigere, bliver de nu også brugt til at udtrykke en profeminisme. Der optræder stribevis af krigeriske, harme og stærke kvinder i nutidens film og serier om

vikingetiden. Klædt i læder og pelsværk kan de unge skjoldmøer råbe op og kæmpe og slå ihjel, så vi jubler i sofaen. Hvor demokratisk og ligestillet, det så egentlig var i vores norrøne fortid, er en anden sag:

»Her taler vi ikke om, hvad folk rent faktisk gjorde dengang, men om moderne menneskers billede af vikingerne, og hvordan de spejler sig i dem,« indskærper Fredrik Gregorius.

En nyere tendens er at fremstille vikinger som økokrigere.

»Det har ikke noget at gøre med, hvordan vikinger rent faktisk levede, men skal snarere ses som en forståelse af et førkristent, mere ambivalent blik på naturen. Som noget, man var bange for, men interagerede med.«

I fiktionen præsenteres vikinger fortsat som nationalister, når de slås for slægtens og for kongens ære. Men i *Vikings: Valhalla* møder vi dem også som politisk korrekte globalister. Først og fremmest i skikkelse af vores egen jazzsangerinde Caroline Henderson, nu som en kvindelig, farvet Jarl Estrid Haakon, der leder vikingebyen Kattegat.

Det er en rent fiktiv figur. I virkelighedens verden er der dokumentation for, at der på Island levede en prominent viking, som var handelsmand af afrikansk oprindelse, fortæller den svenske forsker. Men tilføjer, at det var de færreste, der dengang søgte nordpå:

»Man skal lige huske på, at Skandinavien i den periode ikke fremstod særlig attraktivt, men som et koldt og barskt og tyndtbefolket sted. De allerfleste, som levede dengang, ville nok besinde sig og søge mod varmere og mere civiliserede steder.«

EN AF DEM, som står offentligt frem med sin fascination af en bloddryppende, norrøn fortid, er den danske forfatter Gordon Inc. På mændenes internationale kampdag, den 19. november 2021, havde han et længere kampskrift i Politiken. Her skrev han blandt andet:

»Jeg er stolt over at være mand. Stolt over at elske Luftwaffe, vikingerne, riddere, opdagelsesrejsende, krigere, pionerer fra hele verdenshistorien.«

Det er udtalelser af den karakter, der får nogen til at mene, at vikingeromantik er noget, der fortrinsvis dyrkes i racistiske miljøer langt ude på højrefløjen. Men som vi lige har set, er det ikke sandt. Referencer til vikingetiden bliver brugt til at spejle værdier ud fra såvel et højrefløjs- som et venstrefløjsperspektiv, siger Fredrik Gregorius.

Begge fløje understreger visse aspekter af virkeligheden, som får andre aspekter til at glide i baggrunden. På højrefløjen kommer man for eksempel let omkring det forhold, at vikingerne rejste vidt omkring og opererede i et multikulturelt samfund. Mens venstrefløjen overser, at der var tale om et hierarkisk slavesamfund.

Tendensen til at bruge vikingebegrebet i sit eget kram har også en historie. Selve ideen om de stærke vikinger og vikingetiden har intet med oldtiden at gøre, fortæller middelalderhistoriker Anders Lundt Hansen.

»Hvis man forestiller sig, at man kom til Danmark i 1790, ville der ikke være nogen, der anede, hvad en viking var. Måske kunne man finde en oldtidsforsker inde på universitetet, der ville sige, at det var et gammelt ord for sørøver. Men bare 50 år senere ville alle vide det, for da havde Oehlenschläger, Grundtvig og Ingemann med flere skabt vikingen som en kulturel figur og identifikation,« siger han.

Det skyldtes, at man i 1800-tallet havde travlt med at opbygge den nationale kultur, så man bladede tilbage gennem historiebøgerne for at finde ud af, hvornår vi sidst havde været seje, fortæller Anders Lundt Hansen. Selve begrebet vikingetiden blev først forskningsmæssigt indstiftet i 1873 af arkæolog Jens Jacob Worsaae.

Anders Lundt Hansen har som forfatter og skribent her i avisen gjort en flittig indsats for at få os til at holde op med at bruge »v-ordet«, som han kalder det. For vikingetiden er på mange måder et misvisende begreb. Den skandinaviske ekspansion, som blandt andre de eventyrlystne søfarere stod for, strakte sig over en længere periode end det, historiebøgerne betegner som vikingetiden. Man kan for eksempel argumentere for, at den fortsatte i korsfarertiden, mener han.

Desuden var det langt fra alle i Norden, som drog på togter i den periode. Flertallet af befolkningen blev hjemme og dyrkede jorden. Værst er det dog, synes Anders Lundt Hansen, at når man i 1800-tallet søgte et svar på, hvorfor vikingerne kom så vidt omkring, landede man på en basalt nationalistisk forklaring om vikingernes essens: den særlige »vikingånd«. Den blev siden grebet med kyshånd og skamredet af nazisterne.

I efterkrigstiden var det derfor afgørende at lægge afstand til alt det voldelige, der var forbundet med vikingetiden. Så når Hal Koch skrev ny danmarkshistorie efter krigen, var det de demokratiske elementer i vikingetiden, han lagde vægt på, fortæller Anders Lundt Hansen.

Da globaliseringen skyllede ind over os i 1990'erne, kunne det også aflæses i historieskrivningen. Hvor de skandinaviske lande hidtil havde været lukket ude fra den europæiske middelalder, der defineres fra omkring år 500 til 1500, rykkede de tidligere barbarer nu ind i det pæne selskab. Der kom øget opmærksomhed omkring Nordens dygtige sømænd, handelsfolk og håndværkere, og nu blev de ikke længere beskrevet som specifikt voldelige.

I de senere år har den bloddryppende tilgang til vikinger på ny vundet indpas. Ikke mindst i fiktionen. Som Anders Lundt Hansen siger:

»Nu er der kommet blod på sværdet igen.«

DER FINDES MANGE LÆRDE, som forsøger at dekonstruere begrebet om vikingetiden, men det kan de lige så godt opgive, det er »udsigtsløst«, siger religionsforsker Fredrik Gregorius:

»Det er en meget stærkt, nærmest religiøst begreb, og det vender altid tilbage. Alle kulturer romantiserer sig selv og deres fortid. Tag bare mexicanerne, der identificerer sig stærkt med aztekerne – også selvom de optræder ret sent i mexicanernes historie.«

Efter hans opfattelse er den aktuelle vikingebølge i høj grad inspireret fra USA, hvor grupperinger, der dyrker de gamle hedenske fortællinger, heksekunst og lignende ritualer, står stærkt. For eksempel Wicca, som er en nyhedensk frugtbarhedskult, der dyrker overleverede keltiske forestillinger om heksekraft og ånder i naturen.

Fra stormen på Kongressen 6. januar sidste år husker vi QAnon Shaman, der var klædt i hedenske symboler som horn og pelsværk. Men han var faktisk »en total blanding« af symboler, understreger Fredrik Gregorius om aktivisten, der også var malet i de amerikanske farver og fremsagde en kristen bøn i Kongressen.

Så hvorfor fænger vikingebølgen også i Skandinavien, hvor den førkristne, hedenske tilgang ikke dyrkes i nævneværdigt omfang? Snarere har skandinaver, som ikke bekender sig som troende kristne, et stilfærdigt, ofte agnostisk forhold til religion.

»Alle de lande – Danmark, Norge, Sverige, Island – som forbindes med vikinger, er i dag karakteriseret ved at være urbaniserede, industrialiserede velfærdsnationer. Hverdagslivet er så langt fra vikingetiden, som man næsten kan forestille sig. Jeg tror, det appellerer til folk, at vi under overfladen på vores meget regulerede samfund har disse brutale barbarer at trække på. Til trods for at det er de allerfærreste af os, der virkelig ønsker os at leve under de forhold.«

– Er vi også smigrede over amerikanernes store fascination af os?

»Ja, det er meget smigrende, og vi kan lide det.«

Hvad enten vi nyder opmærksomheden fra de store amerikanske filmproducenter eller spejler os i en hedensk fortid, står det klart, at endnu en brusende vikingebølge er over os. I en moderne verden fuld af abstrakte dilemmaer kan man altid hengive sig til det simple spørgsmål om overlevelse, omgivet af en mørk natur med alle dens hekse og trolde. På Ukraines slagmarker har kampen for overlevelse i mellemtiden fået uhyggelig relevans.



TINE EIBY (f. 1957) er journalist og tidligere redaktør af videnskabssektionen Ideer. SamBas fra RUC, journalistuddannet fra Danmarks Journalisthøjskole, Europæiske Kulturstudier ved Aarhus Universitet. Tine har skrevet Til tjeneste – dengang i 70'erne, Gyldendal, 2006.

TINE@WEEKENDAVISEN.DK

ANDRE LÆSER OGSÅ

KULTUR

Skyggen af en stjerne

Enigma. Kan man trods berømmelsens logik og blive danskernes foretrukne popmusiker uden at lade sig bade i...

ANDERS BOAS

KULTUR

Den store besættelse

Spejlinger. I 80 år har Rusland spillet en central rolle i såvel Hollywood som Washington. Tre russisk-amerikanere fortælle...

MARKUS BERNSEN

KULTUR

Imperiedrømme

Stormagt. I ruinerne af Cæsars Forum syner den russiske invasion af Ukraine af mere og andet end en gal mands værk...

LONE FRANK
